

Brussel

18 Brussel

Het vrijetijdsaanbod in Brussel, een hefboom tot sociale cohesie

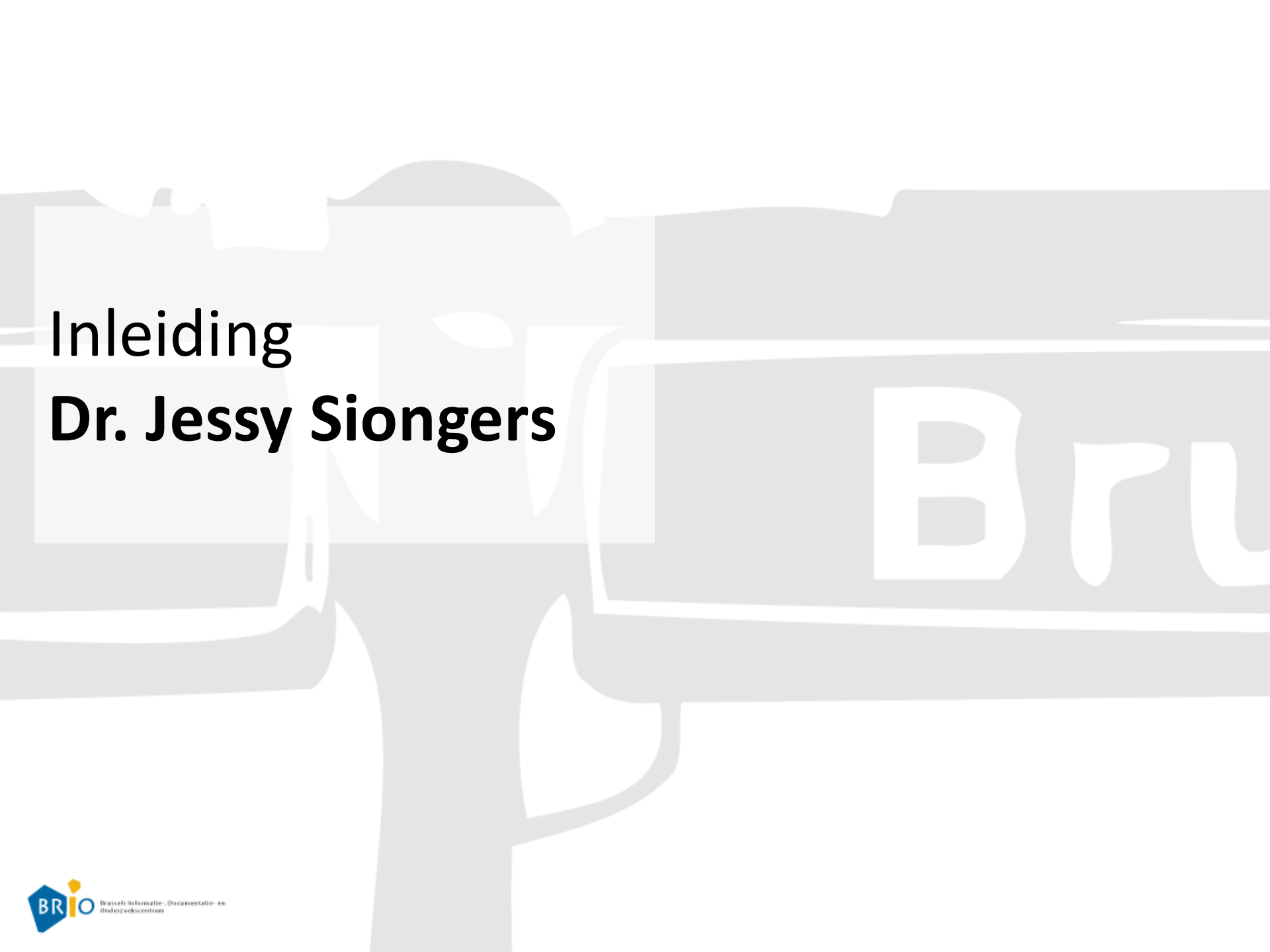
Studiedag

03.10.25

PROGRAMMA:

13:30 - 14:00	Onthaal
14:00 - 14:15	Inleiding: Dr. Jessy Siongers , Coördinator Kenniscentrum Cultuuronderzoek UGent & VUB
14:15 - 14:35	Vrijetijdsaanbod en taalgebruik: Cian De Greve , VUB-BRIO
14:35 - 15:00	Informele netwerken en sociaal kapitaal in een superdiverse stad: Dr. Jan Claeys , Onderzoekscentrum Sociaal werk Odisee
15:00 - 15:25	De rol van N22 in de opbouw van een Brusselse civiele Maatschappij: Dr. Pieter Meurs , VUB & Dr. Minne Huysmans , EhB
15:25 – 16:25	Panelgesprek met: • Wenke Thewis (Medeoprichter Molenbeek Rebels Basketball) • Sofie Decorte (Centrumverantwoordelijke gemeenschapscentrum De Rinck) • Lore Vandecruys (Coördinator Entree, koepelorganisatie Brusselse jeugthuizen) • Barbara Luypaert (Co-directie Cultureghem)
16:25 - 16:35	Slotwoord: Cieltje Van Achter , Vlaams minister voor Brussel en Media
16:35	Receptie

MODERATOR: Lies De Smedt

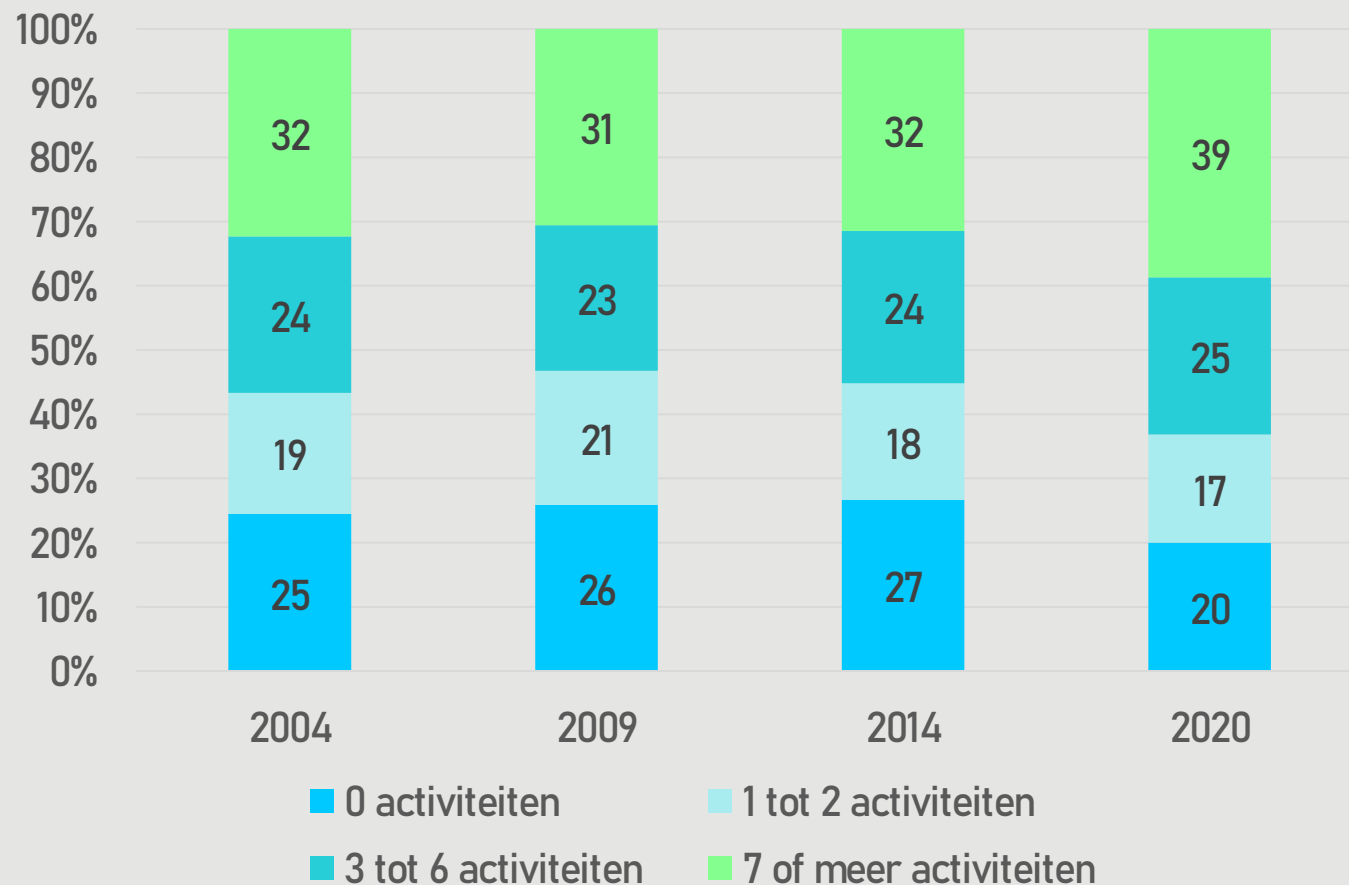
Inleiding **Dr. Jessy Siongers**

Vrijetijd ...

spiegel van samenleving, motor voor sociale cohesie?

Evoluties participatiegraad uithuizige cultuur (2004-2020)

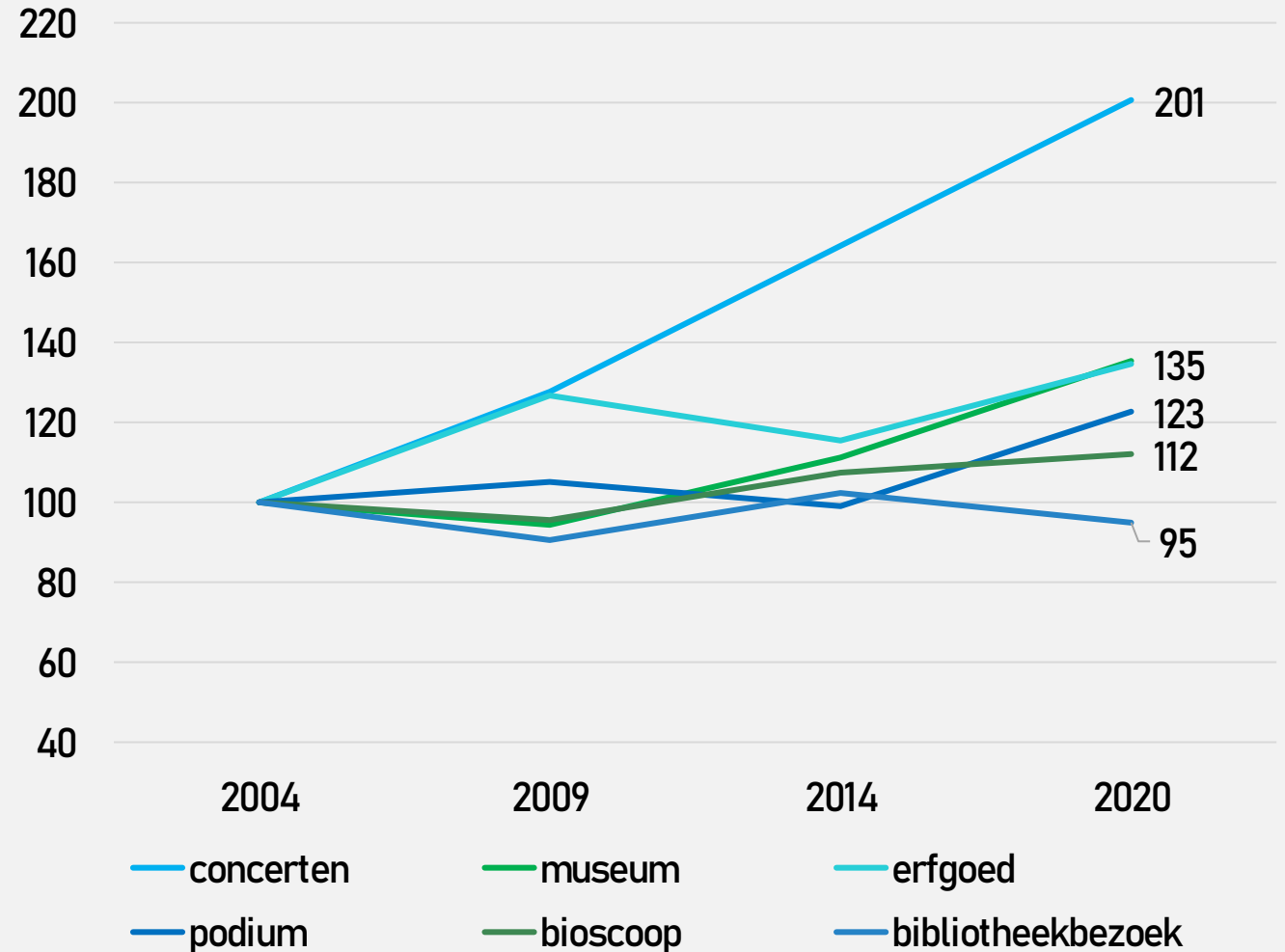

Hoeveel keer nam de respondent deel aan de volgende activiteiten in de voorbije zes maanden?

- Museumbezoek
- Concertbezoek
- Bijwonen podiumkunsten (theater, dans, musical, circus ...)
- Erfgoedparticipatie
- Bioscoopbezoek

Evoluties over de periode 2004 tot 2020

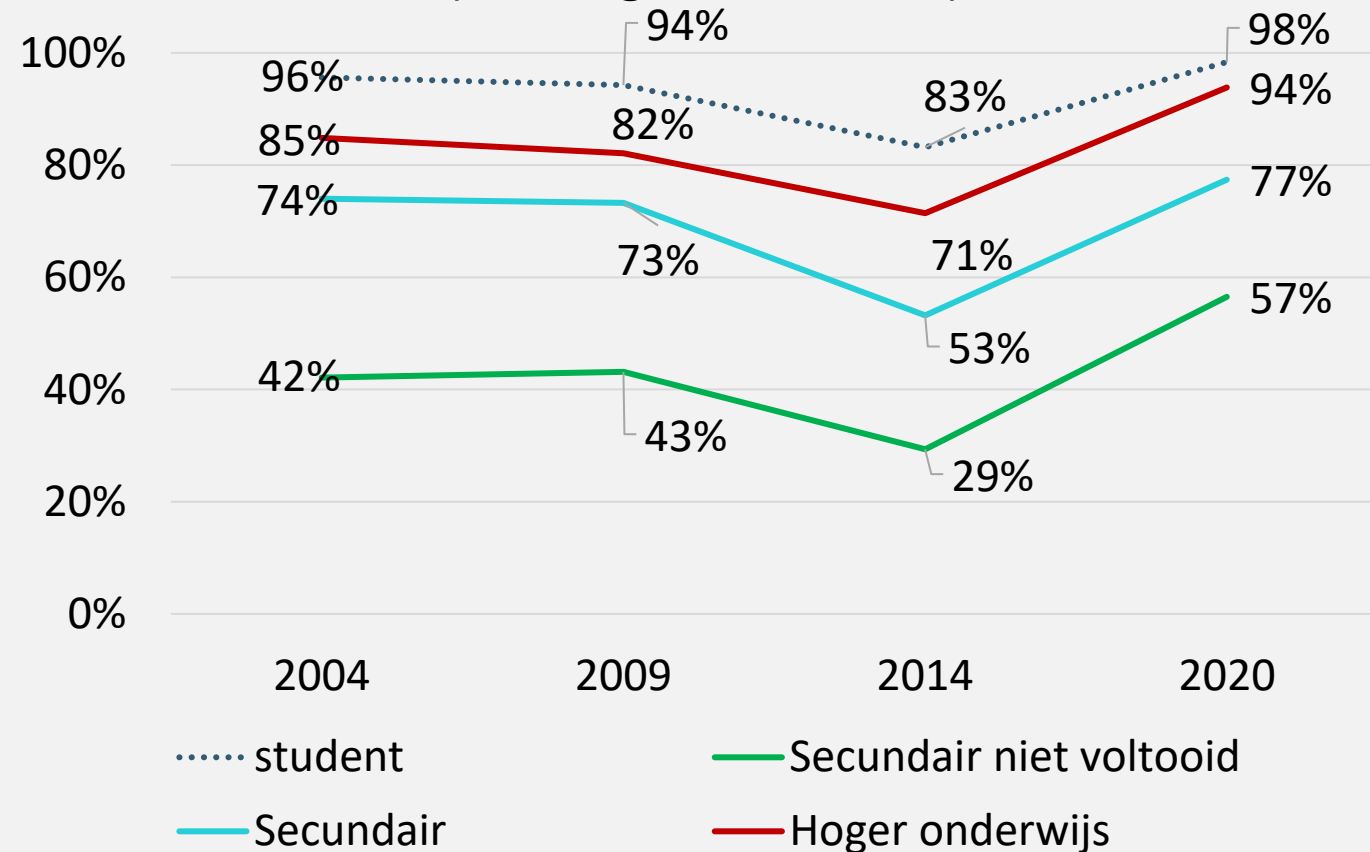
- Uithuizige cultuurparticipatie blijft stabiel of stijgt, en dit voor
 - Kunsten en erfgoed
 - Amateurkunstbeoefening
 - Actieve deelname aan het verenigingsleven
- Algemene sportparticipatiegraad blijft stabiel
 - Toenemende populariteit van fitness
 - Stijgende participatie in multisportclubs en buurtsport

Maar ...

- Stijging / status quo vaak te danken aan de stijgende scholarisatie
- Sociale verschillen blijven hardnekkig bestaan:
 - Cultureel kapitaal!
 - Onderwijs
 - Cultuurparticipatie ouders
 - Economisch kapitaal: Inkomen
 - Gezondheid
 - Migratieachtergrond
 - Woonplaats
- Verweven, versterkend & verzwakkend

Ten minste één uithuizige culturele activiteit
(samengestelde maat)

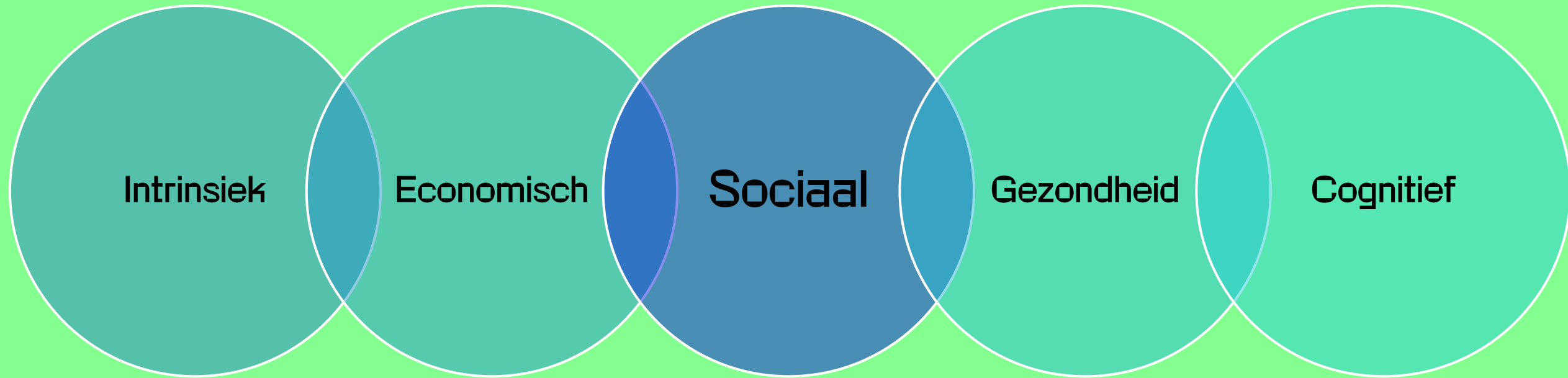

Drempels voor cultuurparticipatie

1. Financieel
2. Mentaal / cultureel
3. Sociaal
4. Informatie
5. Tijd
6. Mobiliteit

Waarde van cultuur?

Sociale waarde van cultuur

(1) Sociaal kapitaal

Cultuur(participatie) sociaal kapitaal

- Sociale netwerken & hulpbronnen
- *Bonding* en *bridging* sociaal kapitaal
- Grootste impact bij weinig sociaal kapitaal

(2) Sociale cohesie

Cultuur(participatie) sociale cohesie

- O.a. vertrouwen en samenwerking - “zij” → “wij”
- Binnen en tussen groepen
 - Familie, vrienden, gemeenschap...
 - Intergenerationeel en intercultureel contact
- Op verschillende manieren
 - Interactieve processen
 - Verhalen overschrijden sociale grenzen
 - Stem geven
- Soort cultuurparticipatie
 - Actief & bevestigend => interne cohesie
 - Receptief & uitdagend => externe cohesie

(3) Sociale inclusie

Cultuur(participatie) sociale inclusie

- Sociale isolatie ↓ & participatie ↑
- (Vaak) uitgesloten groepen
 - Ouderen
 - Daklozen
 - Etnisch-culturele minderheden
 - Mensen met mentale gezondheidsproblemen
 - Gedetineerden
- Hoe?
 - Delen van inzichten en ervaringen
 - Actieve deelname

Dus ...

Vrijetijd ...

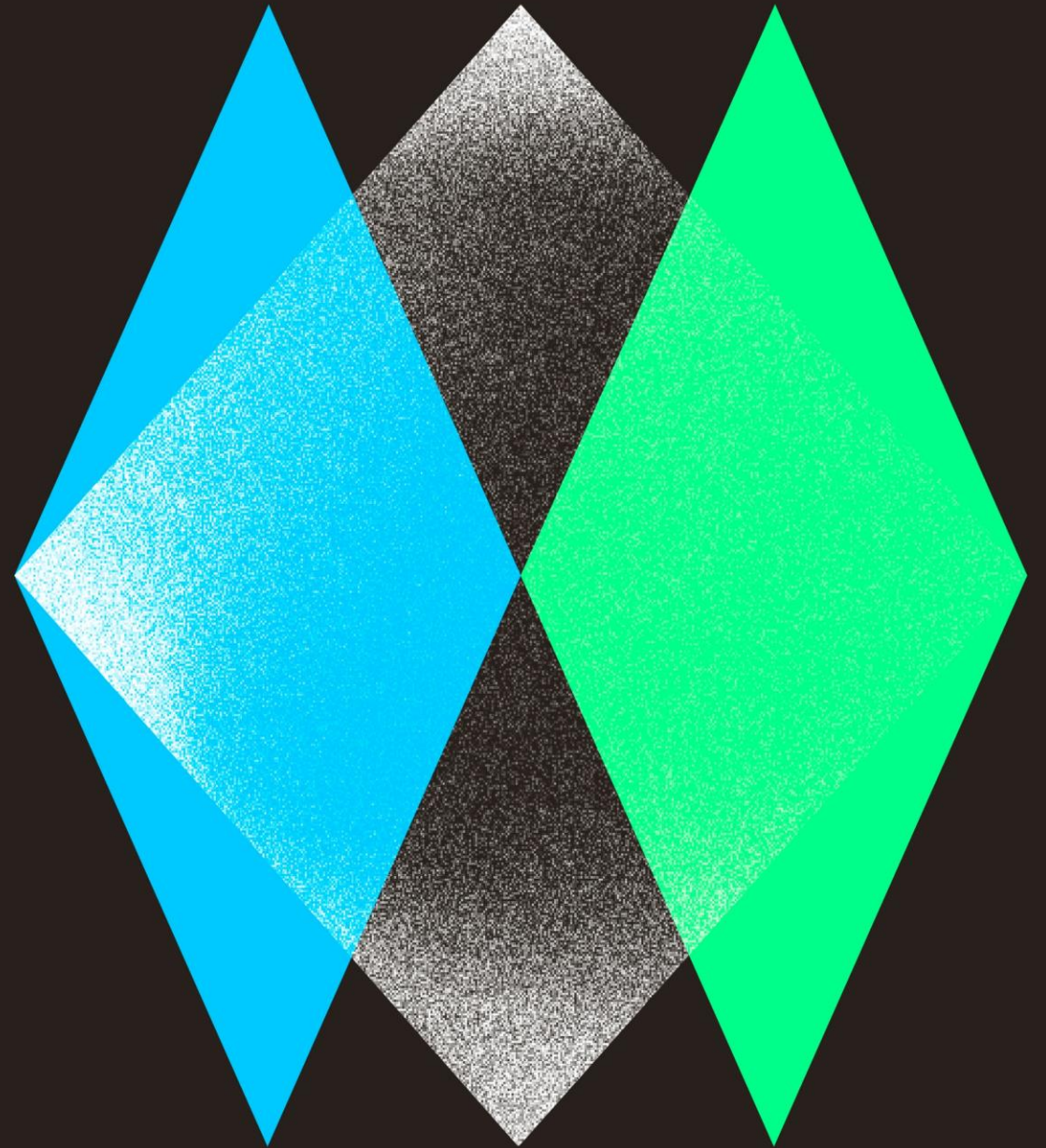
- motor voor sociale cohesie maar ook spiegel van maatschappelijke ongelijkheid
- Grote uitdaging → evenwicht
 - **Vrijetijdsdemocratisering:** iedereen toegang geven tot kwaliteitsvol vrijetijdsaanbod en vrijetijdsbesteding
 - **Vrijetijdsdemocratie:** erkenning en ondersteuning van diverse vormen van vrijetijdsbesteding

Dankjewel!

Meer informatie:

www.cultuuronderzoek.be

Jessy.Siongers@ugent.be

Vrijetijdsaanbod en taalgebruik

Cian De Greve

BRU

Vrijetijdsbesteding; een hefboom tot sociale cohesie

Cian De Greve – VUB-BRIO

An aerial photograph of a city, likely Amsterdam, showing a dense grid of streets and buildings. The image is faded and serves as a background for the slide.

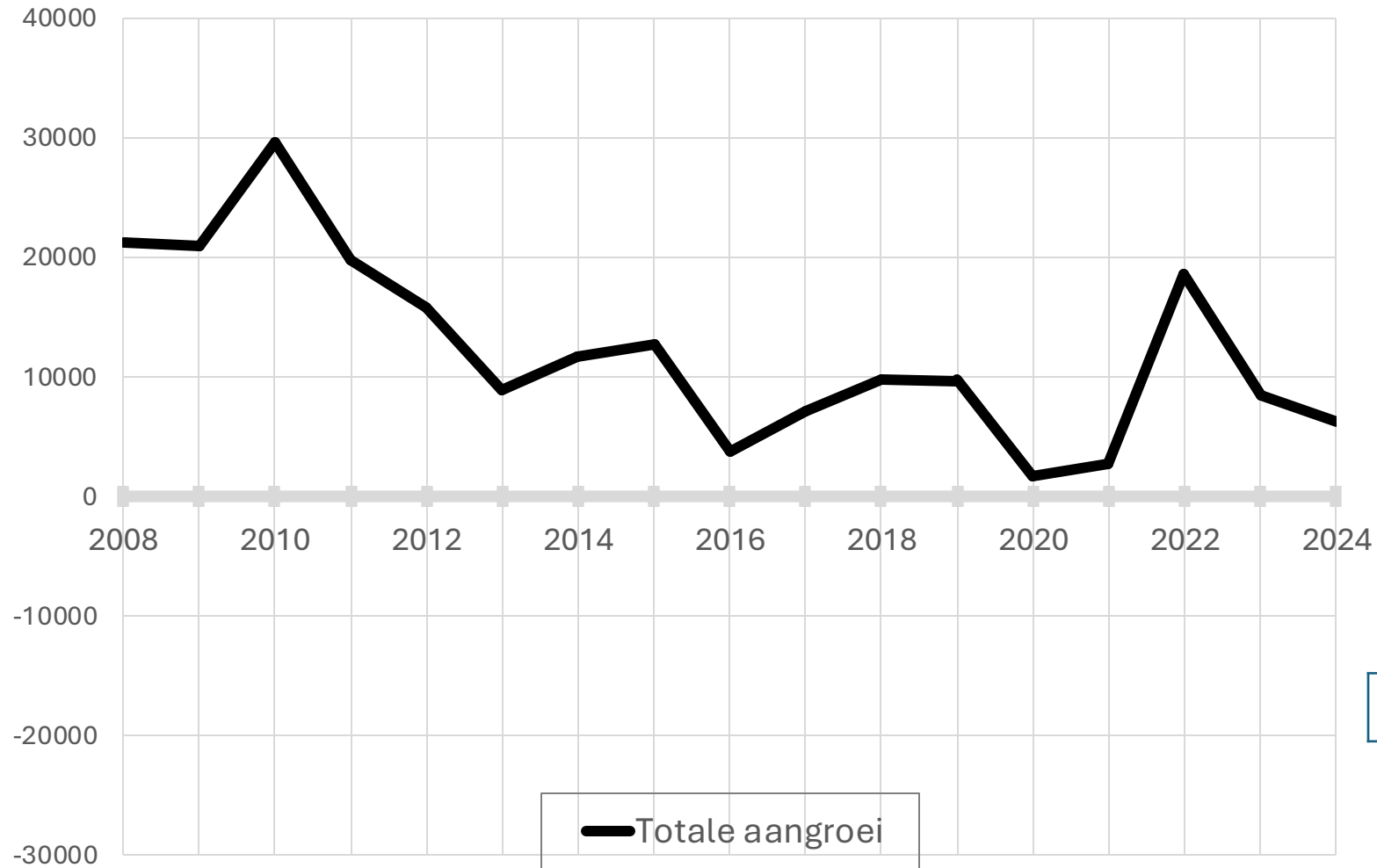
Inhoud

- **Demografische context**
- **Vrijetijdsaanbod**
 - Institutionele context
 - Beschikbaarheid
- **De vraagzijde van vrijetijdsbesteding**
 - Het gebruikersprofiel

Demografische context

Uitdagingen voor het verenigingsleven en de sociale cohesie?

Demografische groei

2008-2024

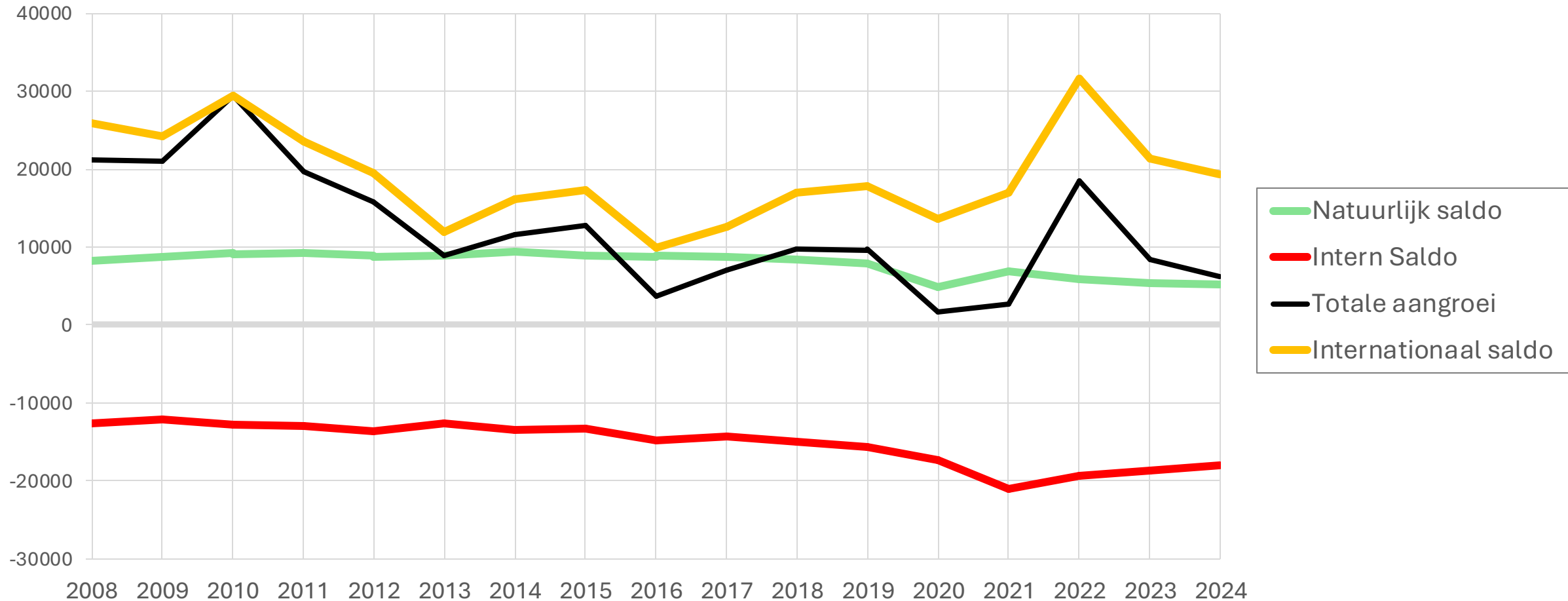
+208 449

+18%

= 1 255 795 (1 januari, 2025)

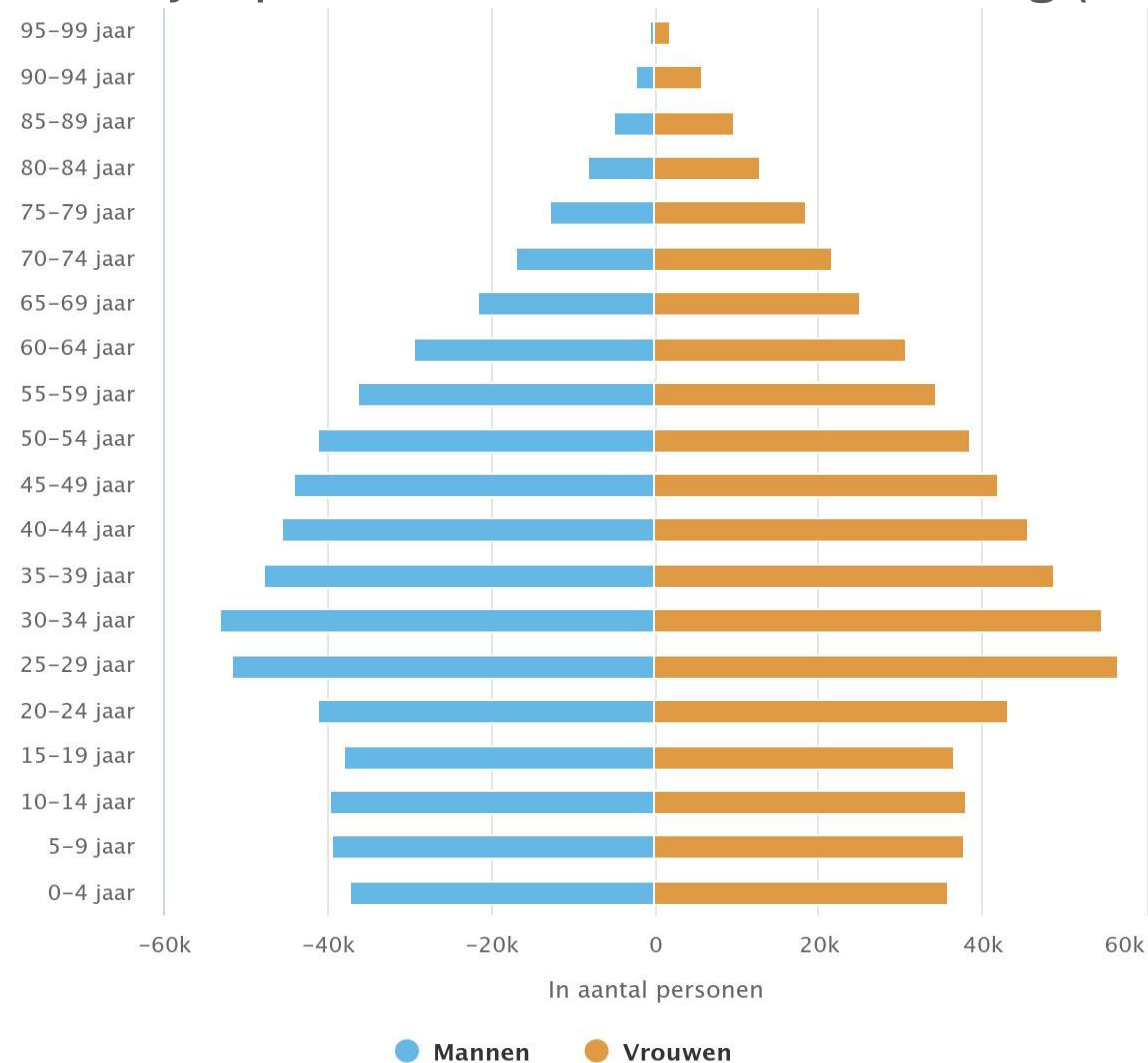
De emancipatiecyclus: een komen en gaan

De Brusselse migratie saldo's (2008-2024)

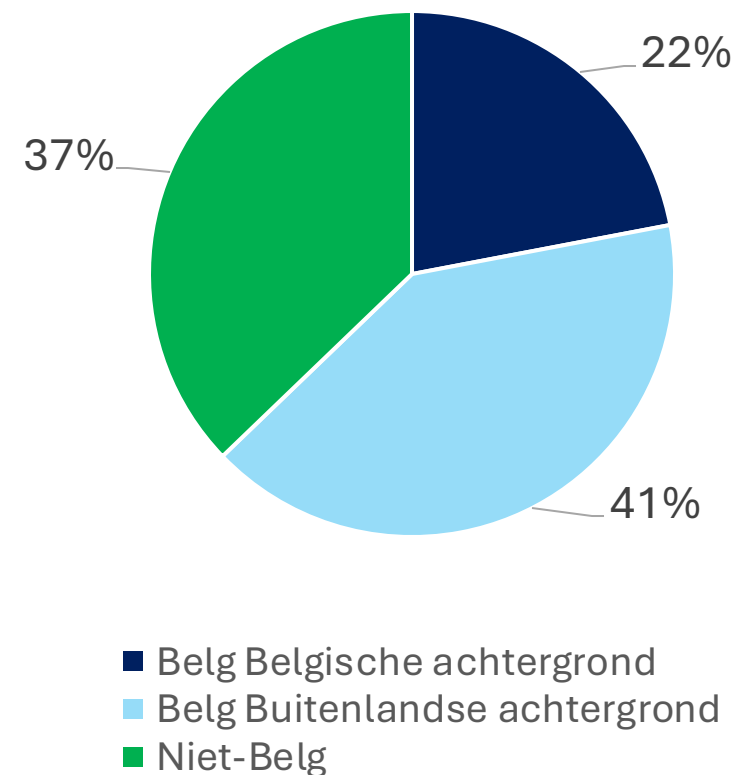

Leeftijd en diversiteit

Leeftijdspiramide Brusselse bevolking (2025)

Afkomst Brusselse bevolking (2025)

Gegevens: BISA & Statbel (2025)

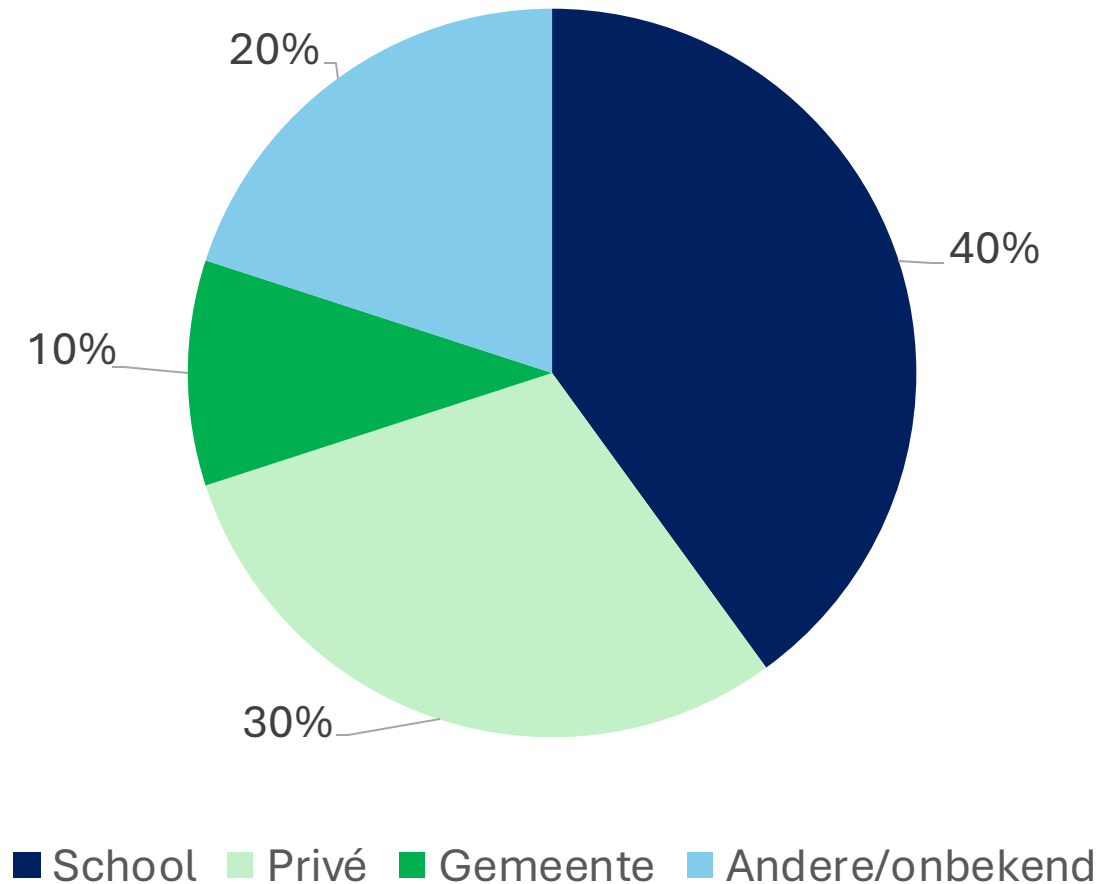
Situatieschets vrijetijdsaanbod

Institutionele context en Beschikbaarheid

Institutionele context

Gegevens: BISA (2023)

Uitbaters sportaccommodaties

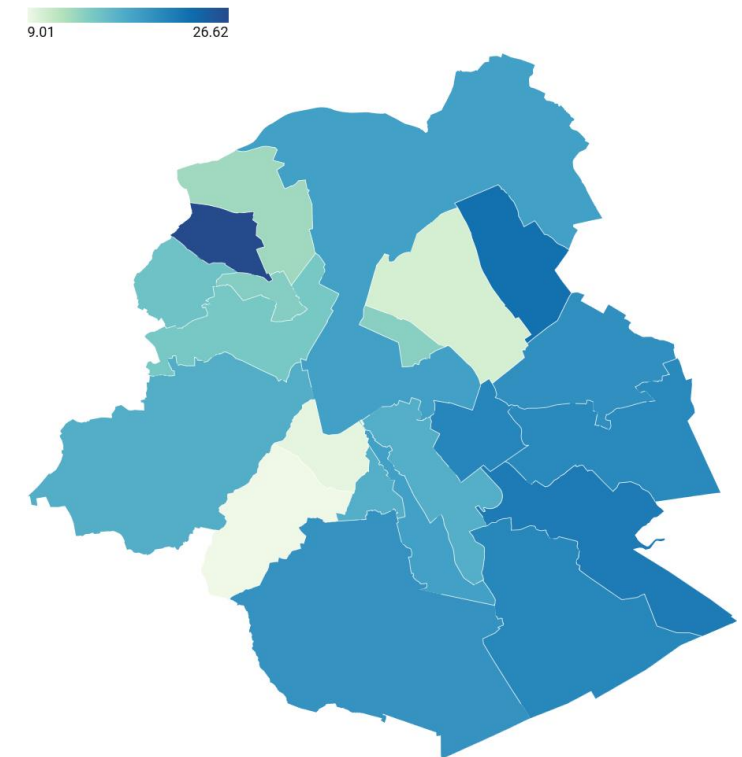
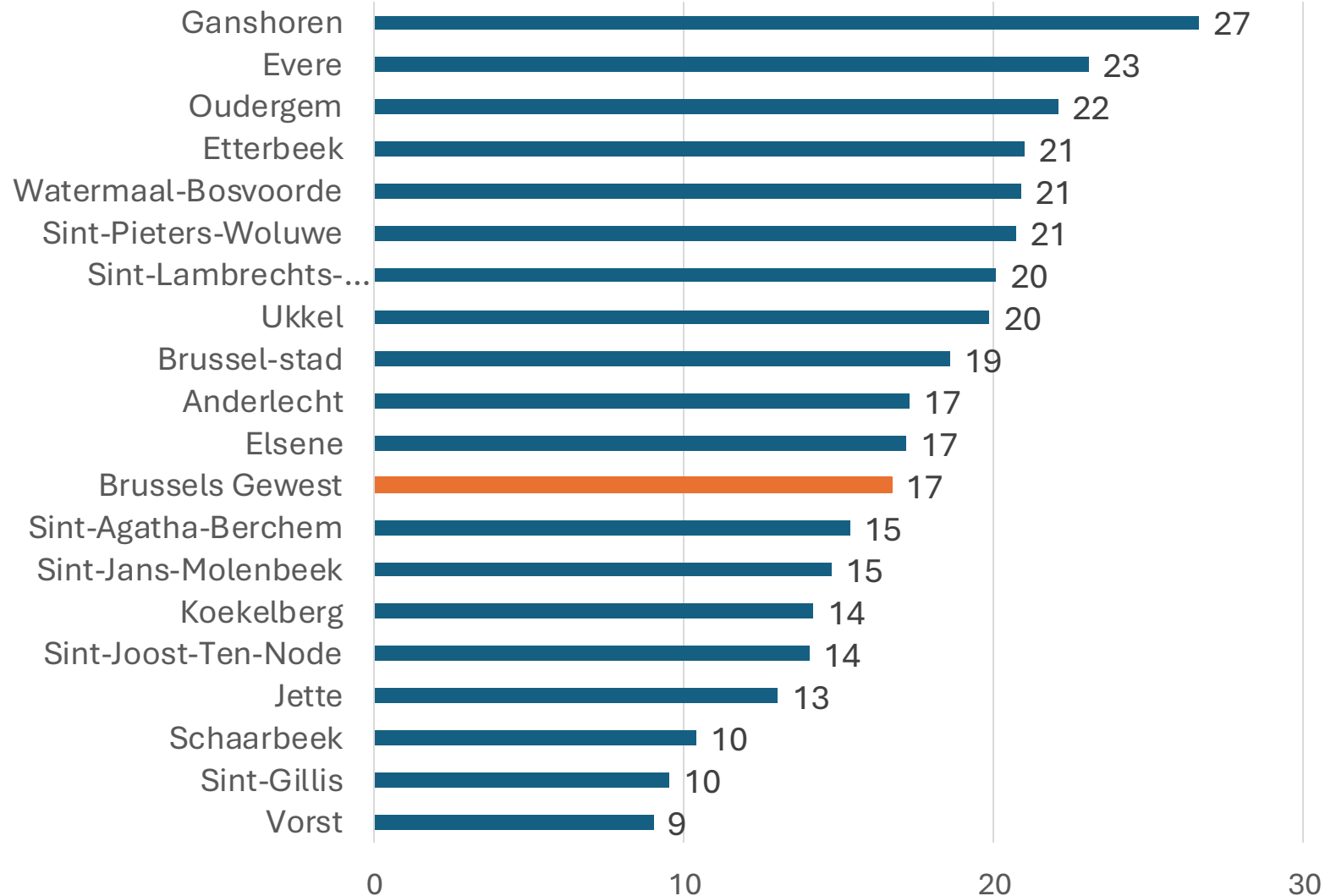
- School (Gemeenschappen)
- Gemeente
- Privé
- Subsidies?

➤ **Fragmentatie**

Sportaccommodaties

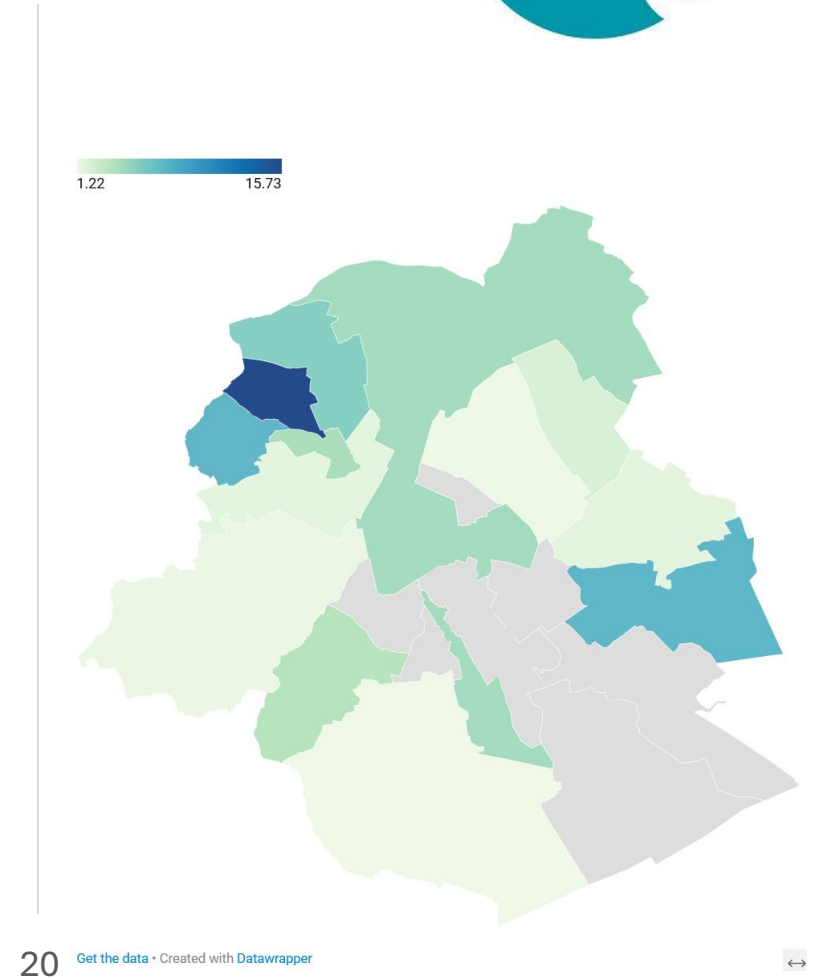
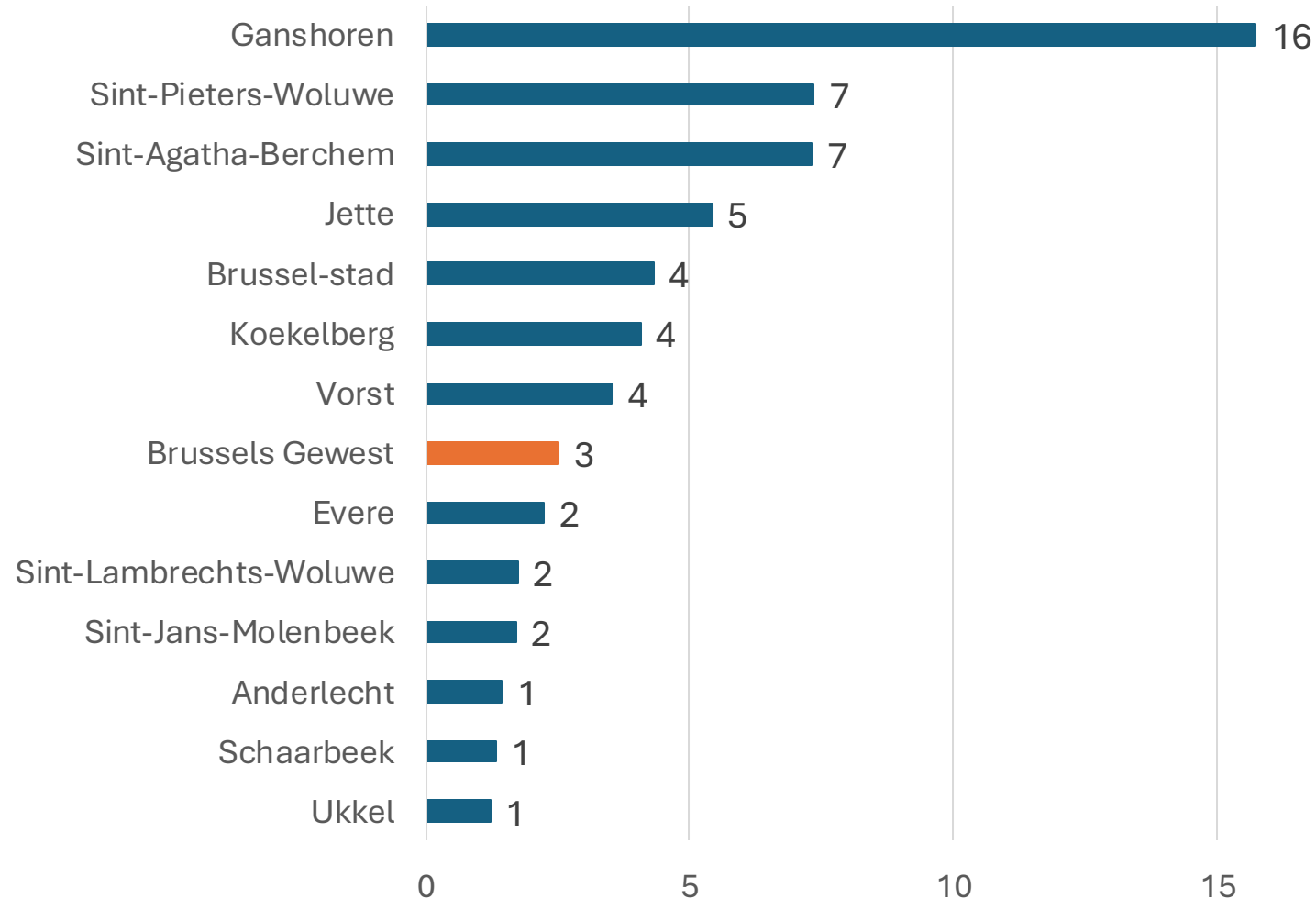
Sportaccommodaties per 10 000 inwoners

Gegevens: BISA (2023)

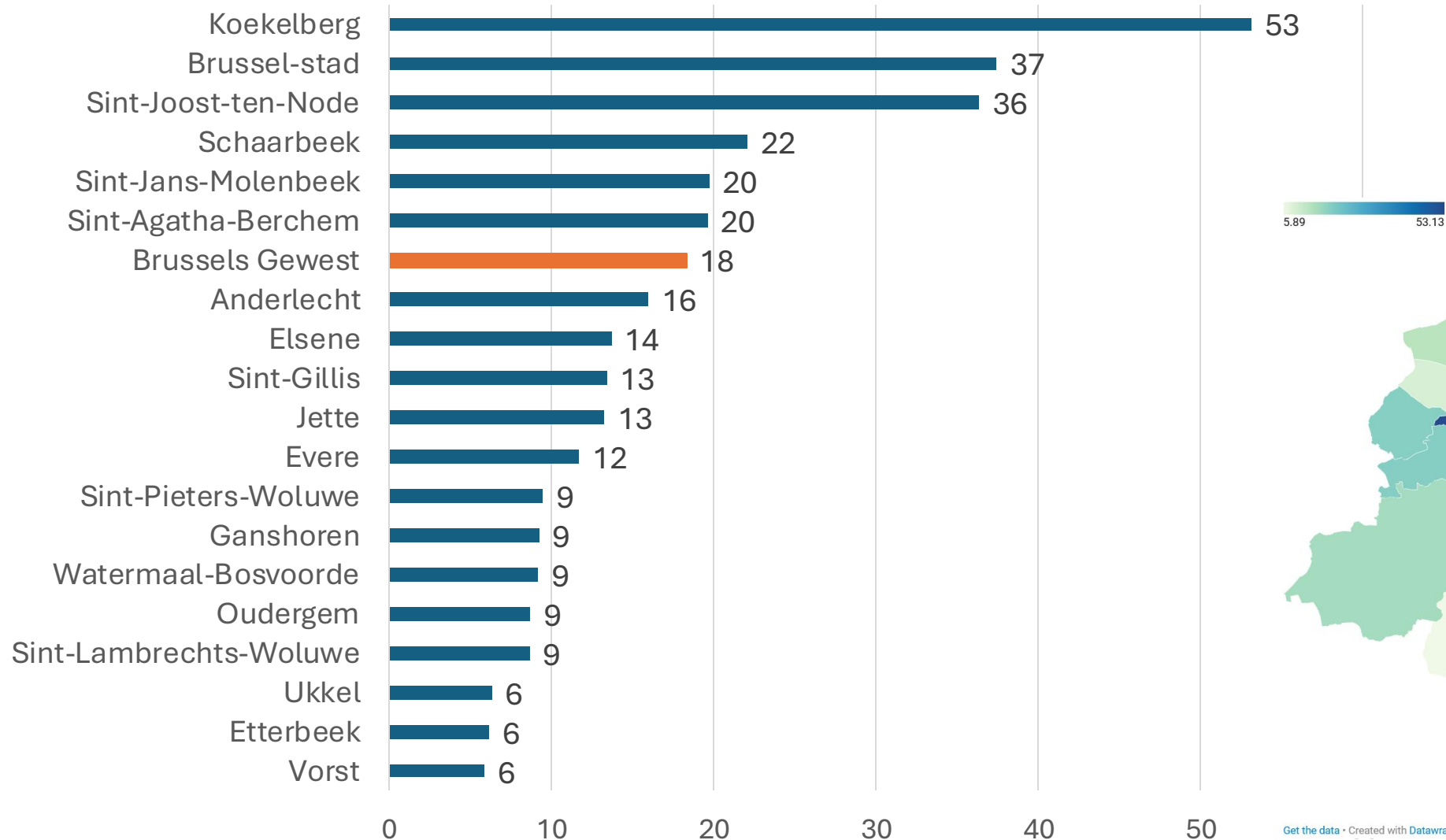
Jeugdbewegingen

Aantal verenigingen per 10 000 jongeren (Brusselnorm)

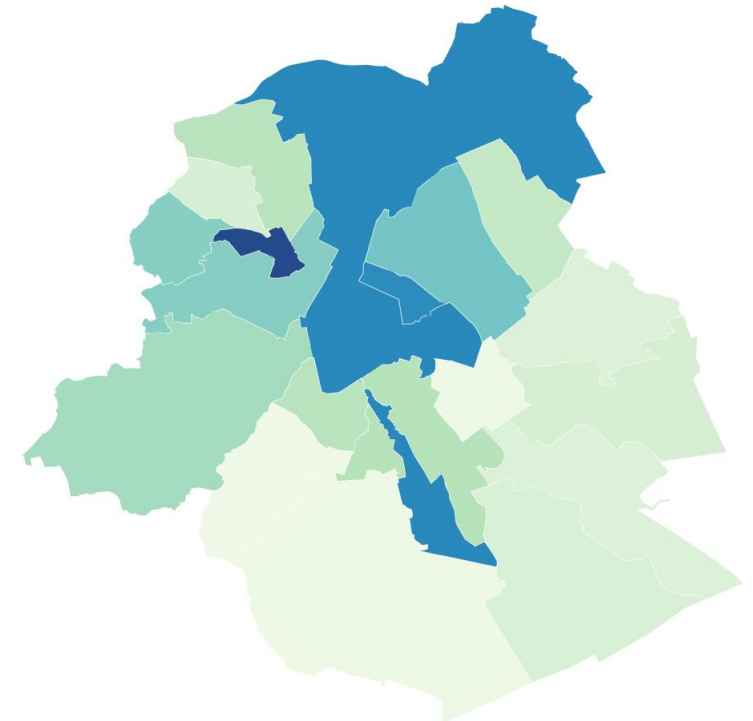

Cultuurverenigingen

Aantal verenigingen per 10 000 inwoners (Brusselnorm)

5.89 53.13

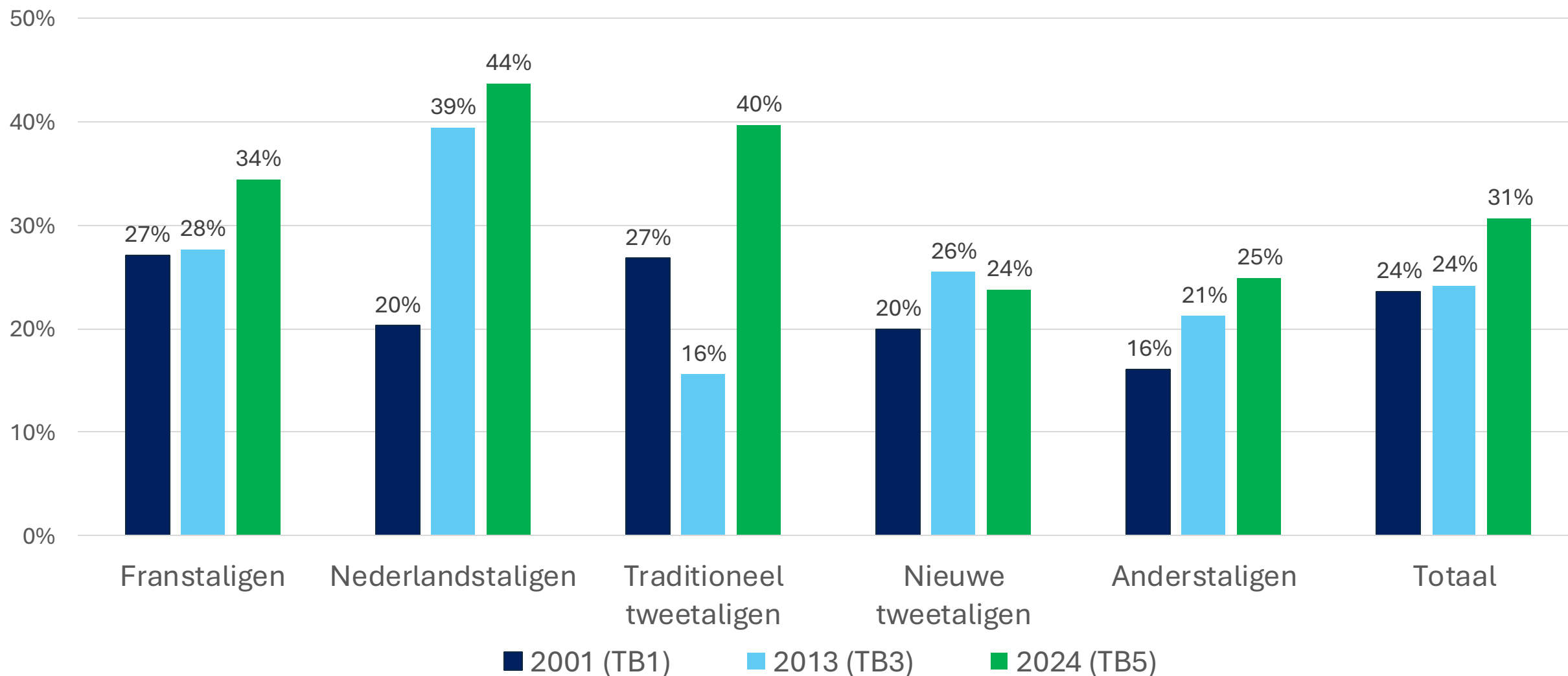

De vraagzijde van vrijetijdsbesteding

Wie neemt er deel?

De vraag naar vrijetijdsbesteding

Deelname aan het verenigingsleven volgens thuistaal

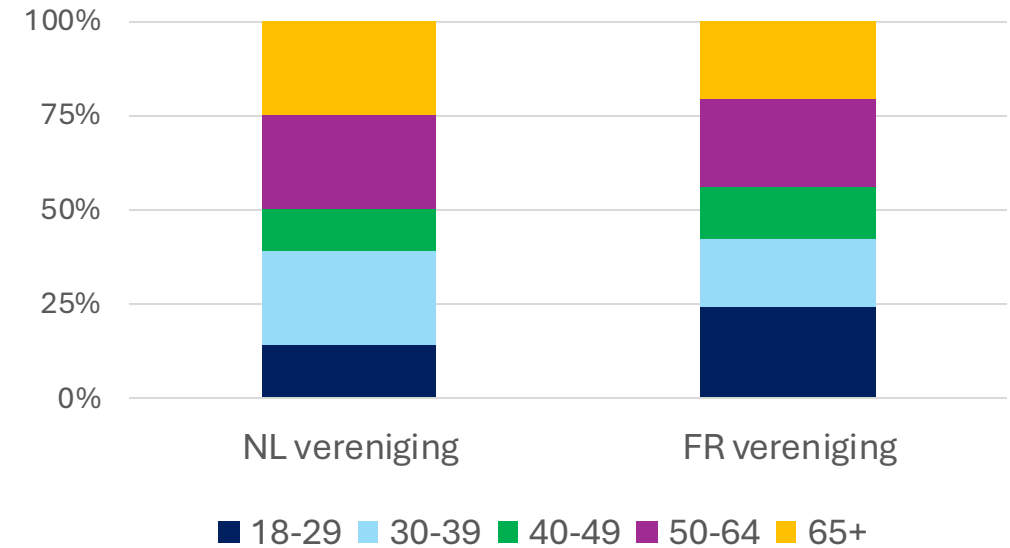

Gegevens: Berekeningen o.b.v. Taalbarometer 1, 3 en 5

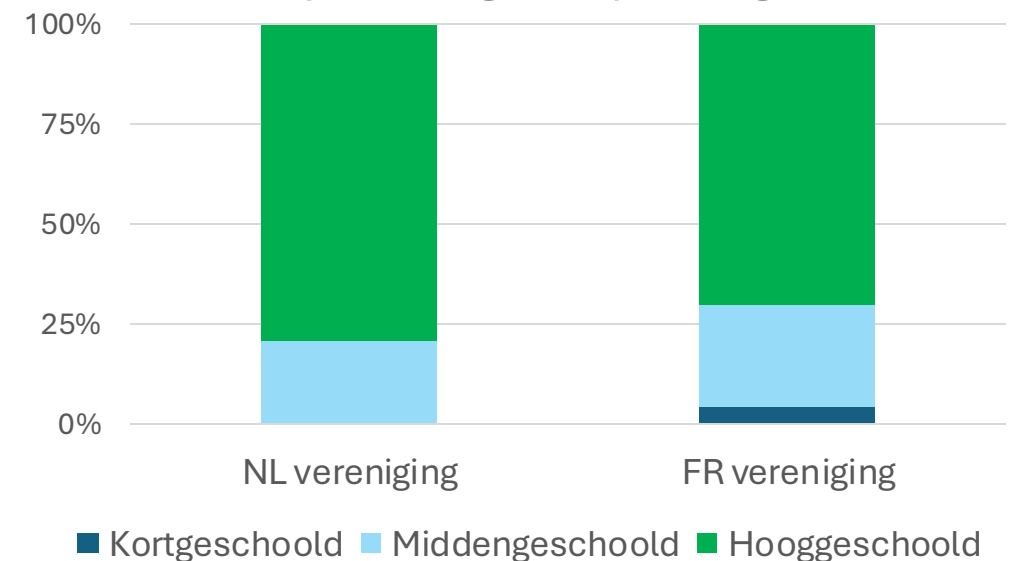
Deelnemersprofiel (1)

- **Leeftijd**
- **Opleidingsniveau**
- **Gelijkenissen NL en FR verenigingen**
 - Leeftijd -30 / 50+
 - Hoogopgeleid

Participatie volgens leeftijd

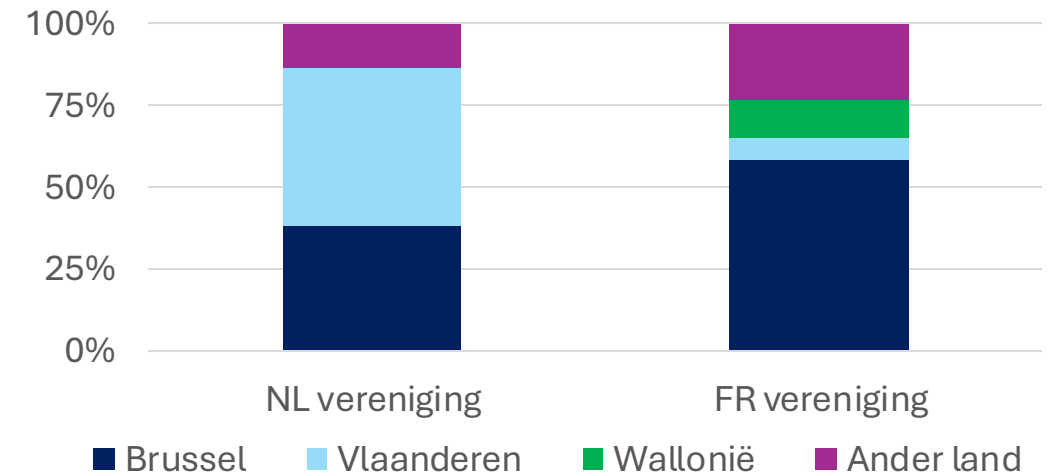
Participatie volgens opleidingsniveau

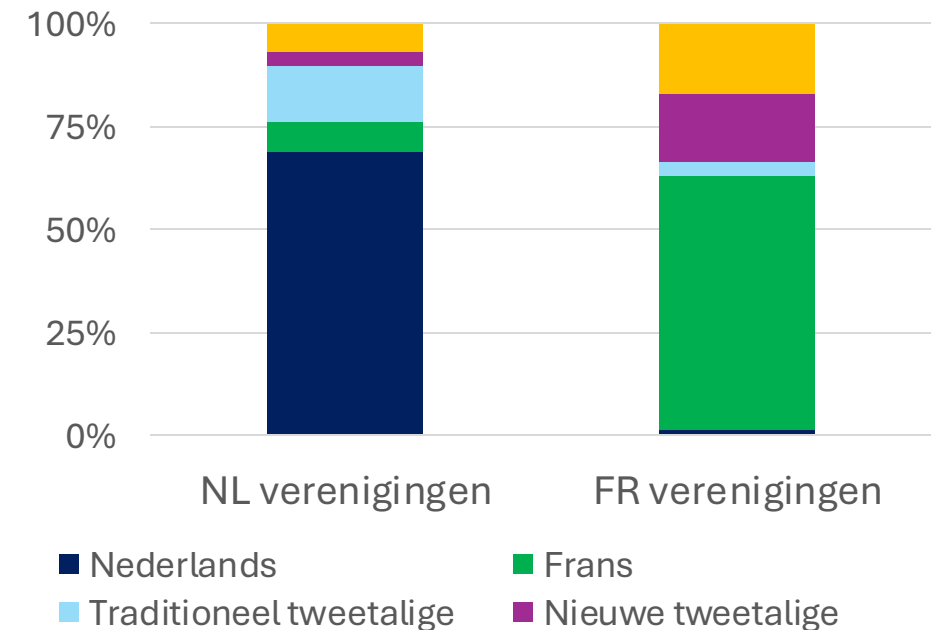
Deelnemersprofiel (2)

- **Groepsgebonden**
 - NL in NL ver.= 69%
 - FR in FR ver. = 61,5%
- **MAAR: ook anderen vinden hun weg**
 - **Geboorteregio**
 - Ander in NL ver. = 13,8%
 - Ander in FR ver. = 23,2%
 - **Thuis taal**
 - Ander + Nieuw in NL ver. = 10%
 - Ander + Nieuw in FR ver. = 30%

Participatie volgens geboorteregio

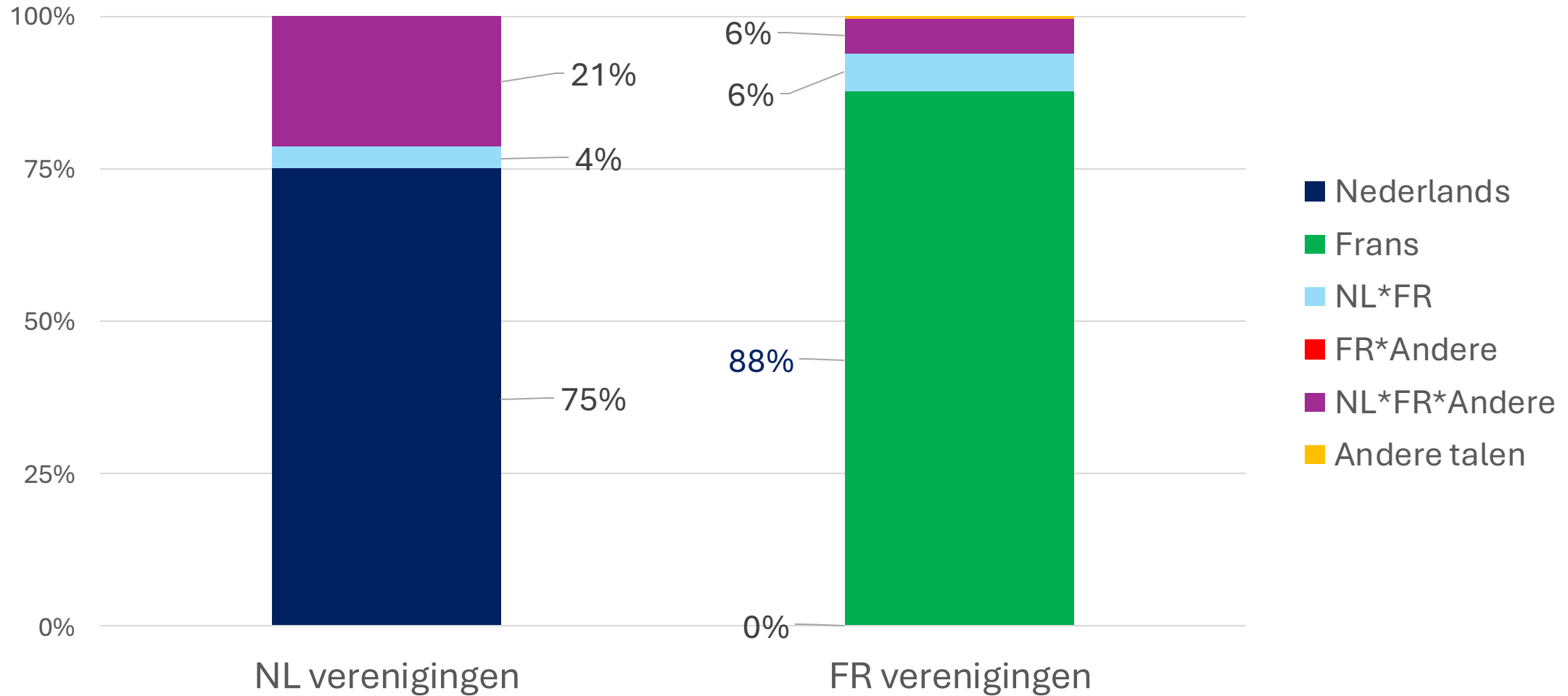

Participatie volgens thuistaal

Taalgebruik binnen de verenigingen

Taalgebruik leden tijdens activiteit

Conclusie

Sociale cohesie en het verenigingsleven

1. Uitdagingen

- Brussel als emancipatiemachine: Wat met de **sociale cohesie**?
- Aanbod is **heterogeen**: gemeenten en sectoren

2. Opportuniteiten: De rol van het verenigingsleven

- Groepen **verbinden of versterken**
- Creatie **oefen- en gebruikskansen**

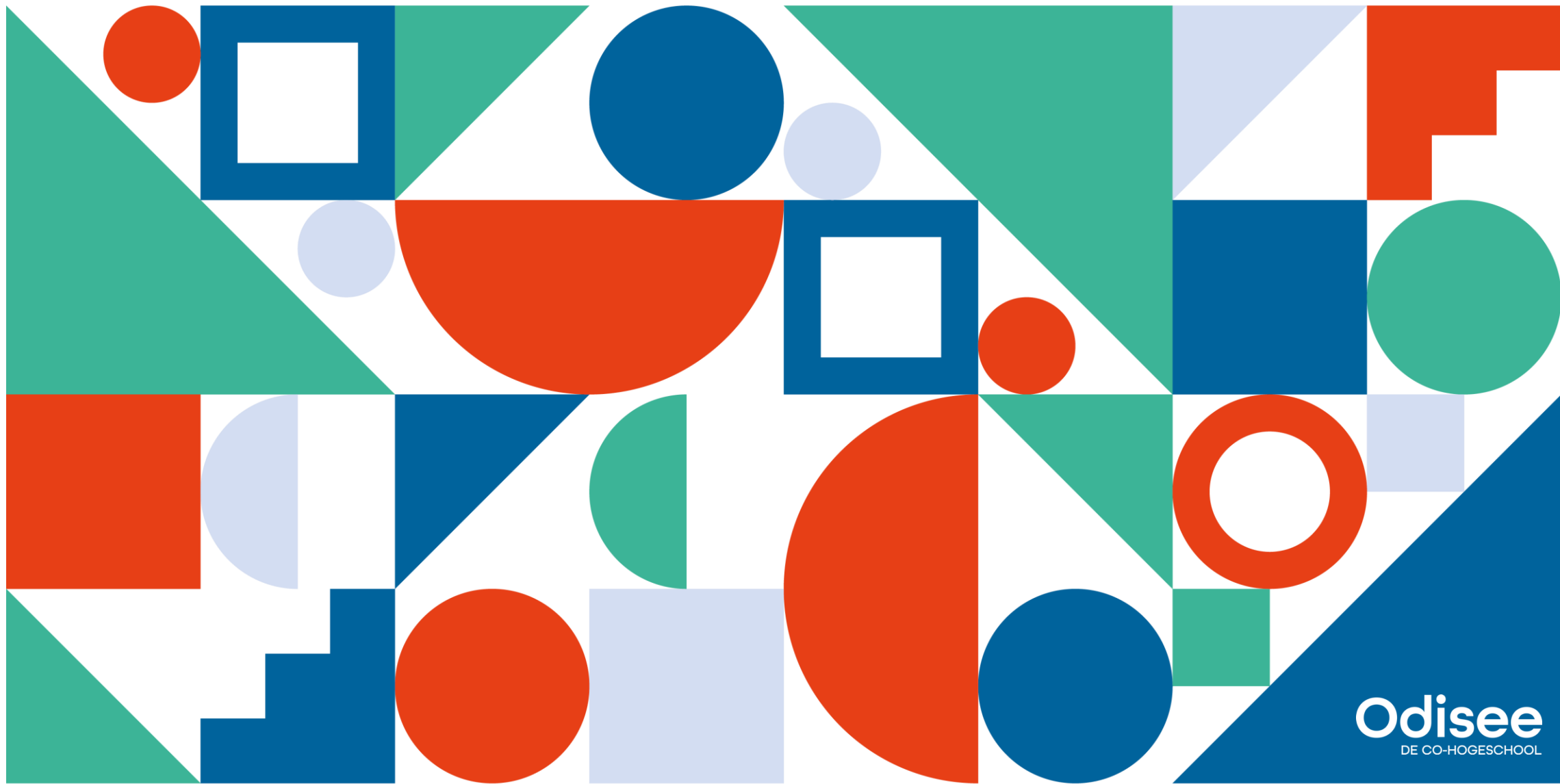
3. Vraag stijgt, wat met het aanbod?

Informele netwerken en sociaal kapitaal in een superdiverse stad

Dr. Jan Claeys

Odissee
DE CO-HOGESCHOOL

Informele sociale netwerken en sociaal kapitaal in een superdiverse stad

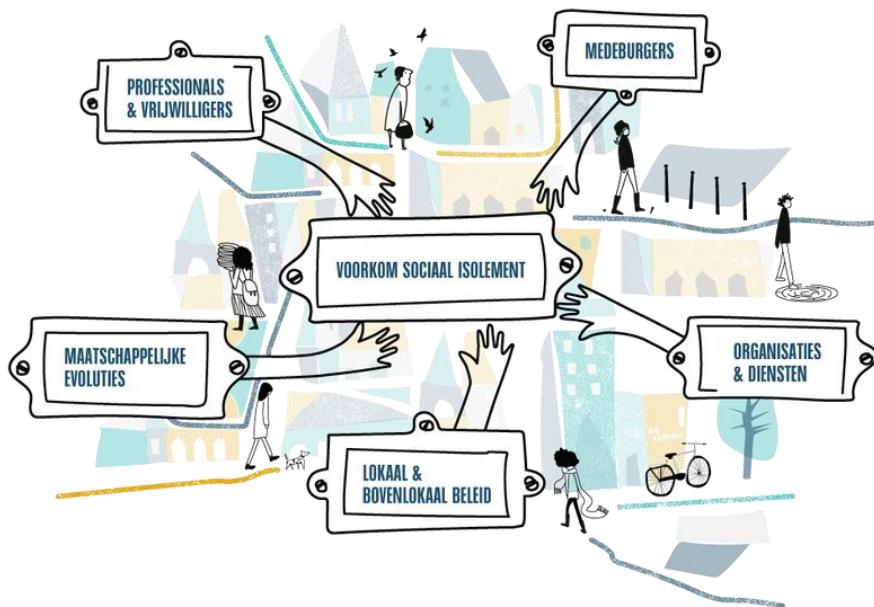
BRIO - Studiedag 'Het vrijetijdsaanbod in Brussel, een hefboom tot sociale cohesie'

 Jan Claey's
 3 okt 2025

1. Hoe (sterk) is Brussel sociaal bekabeld?
Welke kenmerken, kwaliteiten en beperkingen vinden we terug in het Brusselse sociaal weefsel?
2. Wat leert een blik op de informele sociale contacten en netwerken ons over het sociaal kapitaal in deze superdiverse stad? En hoe dragen die informele netwerken bij tot welbevinden?
3. Welke lessen voor sociale professionals, organisaties en beleidsmakers?

Praktijkgericht onderzoek – Onderzoekscentrum Sociaal werk Odisee

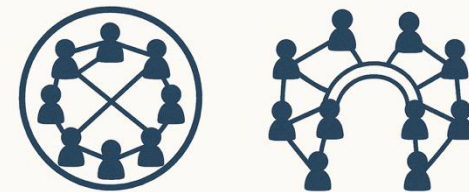

Brussel sociaal bekabeld

AI Copilot

- ▣ Stad in beweging: verhuis, migratie, pendelaars, toerisme, bezoekers
- ▣ Informele sociale netwerken
 - Niet formeel – vrienden, buren, kennissen, lotgenoten, maar ook burgercollectieven of informele hulp- en dienstverlening
- ▣ Genuanceerd beeld
 - Meer dan 70% zeer tevreden over contacten
 - 1 op 5 ervaart beperkte sociale ondersteuning
 - Armoede en sociaal kapitaal
- ▣ Bonding en bridging sociaal kapitaal

AI Copilot

Brede focus op sociaal kapitaal

- ▣ Kleine ontmoetingen en small talk
- ▣ Sociaal schaduwwerk
 - Informele ondersteuning/hulp en diensten
 - Combinatie van formele en informele netwerken
 - Toegankelijkheid van formeel aanbod?
- ▣ Burgerinitiatieven
 - Burgers aan zet
 - Nog veel onbekend terrein?
- ▣ Linking sociaal kapitaal

Achtergrond

07-03-2023

'Religie veroorzaakt nog steeds ongemak bij sociale professionals'

Religieuze solidariteit is alom aanwezig. Van het Leger des Heils tot de Pinkstergemeenschap. Maar wat met paternalisme en bekeringsdrang?

Verhaal

28-04-2021

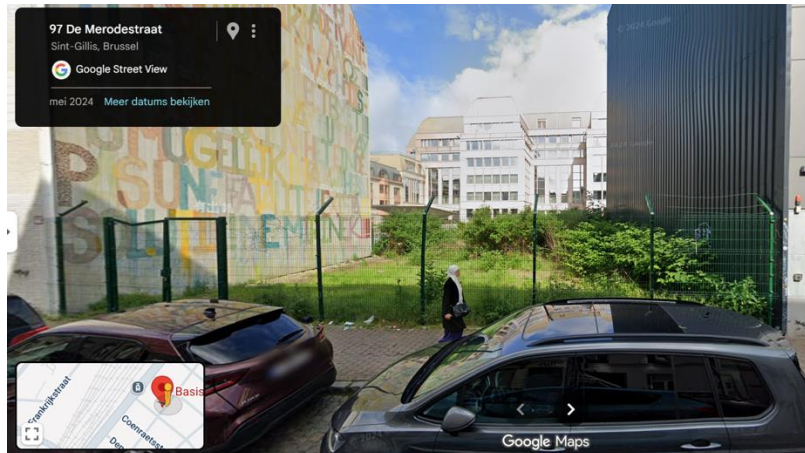
Burgerinitiatief: 'Onze motieven werden keer op keer in vraag gesteld'

Gizhlane is een van de vrouwen achter het burgerinitiatief 'Samen Voor Morgen'. Ze vertelt over haar strijd, engagement en de dromen die ze koestert.

Buurt als vindplaats van netwerken

- Schaarse ruimte in Brussel – verdelingsvraagstukken en sociaal weefsel
- School als kansenhub dankzij sterke netwerken, als vindplaats voor vrije tijd, hulp, diensten
- La friche – Balder

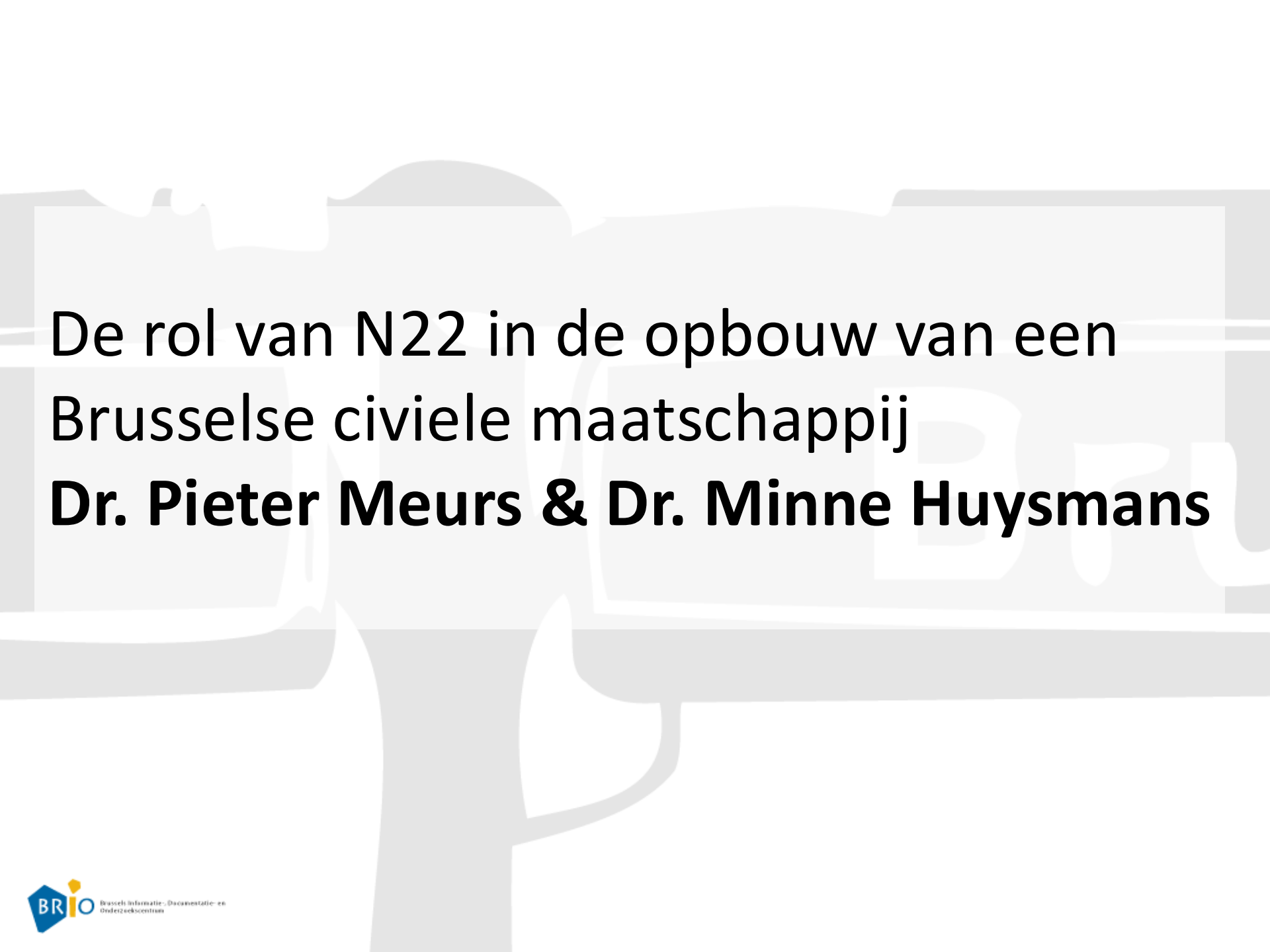
La friche bloeit

- ▣ Divers sociaal kapitaal groeit
- ▣ Place based solidarity
 - Nieuw sociaal weefsel
 - Leerprocessen & competentie-ontwikkeling
 - Politiek-maatschappelijke context
- ▣ Politiseren en signaal-functie

Aanbevelingen voor professionals en beleidsmakers

1. De buurt leren kennen om sociale netwerken te detecteren en de noden van burgers in kaart te brengen:
 - Sociaal spoorzoeken, omgevingsanalyse, participatie
2. Mensen die veraf staan, bereiken en betrekken
 - Armoedebeloid
 - Presentie en preventie
 - Sociaal gewaardeerde rollen, warm onthaal
3. Samenwerken met informele netwerken en initiatieven
 - Intersectoraal denken en werken
 - Netwerken blijven voeden (brugfiguren)
 - Gelijkwaardigheid in partnerschap

De rol van N22 in de opbouw van een Brusselse civiele maatschappij **Dr. Pieter Meurs & Dr. Minne Huysmans**

De rol van N22 in de opbouw van een Brusselse civiele maatschappij

Pieter Meurs (VUB, EhB)

Minne Huysmans (EhB)

Elvira Crois (VUB – BILD)

Free De Backer (VUB – BILD)

Gemeenschapscentra?

‘community centres’ – ‘Neighbourhood centres’ – ‘neighborhood community centers’ – ‘community arts centers’ – ‘community-based arts centers’ – ‘centres socio-culturel’ - ‘centres d’animation’

- Soms bottom-up, vaker overheidsgedreven
- Multifunctionele publieke plek *ten dienste van* gemeenschap
- Ruimte voor sociale interactie
- Bijdrage aan sociaal kapitaal, ‘sense of belonging’, ‘sense of community’

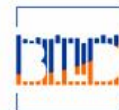
(Bronnen: Althaus & Christensen, 2022; Barton et al., 2003; Colistra et al., 2018; Glover, 2004; Henderson, 1981; Jones et al., 2013; Medved, 2017; Moro-Araujo et al., 2024)

Gemeenschapscentra?

Verschillende maatschappelijke rollen

- Educatieve rol: niet formele educatie (kookcursussen, jeugdactiviteiten, participatieve kunstprojecten, ...)
- ‘Open house’: informele ontmoetingsplek die bijdraagt aan sociale cohesie, soms gekoppeld aan maatschappelijke dienstverlening
- Netwerkplek: trefpunt voor lokale projecten en organisaties – informatieverstrekken, sensibilisering, mobilisatie

(Bronnen: Roberts, 1987; Chelal, 2025; Medved, 2017; Hill, 2016; Althaus & Christensen, 2022; Carson et al., 2007)

BRUSSELS INNOVATION
FOR LEARNING
& DIVERSITY
RESEARCH CENTRE

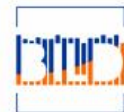

Gemeenschapscentra?

Een moeilijke relatie met politiek?

- Maatschappelijke engagement als prioriteit
 - Toch wordt associatie met politiek liever vermeden
 - Ten gunste van ‘politieke neutraliteit’
-
- Glover (2004): CCs zetten in op democratische idealen door burgers te ondersteunen in (de participatie in) het vormgeven van hun eigen maatschappelijke context

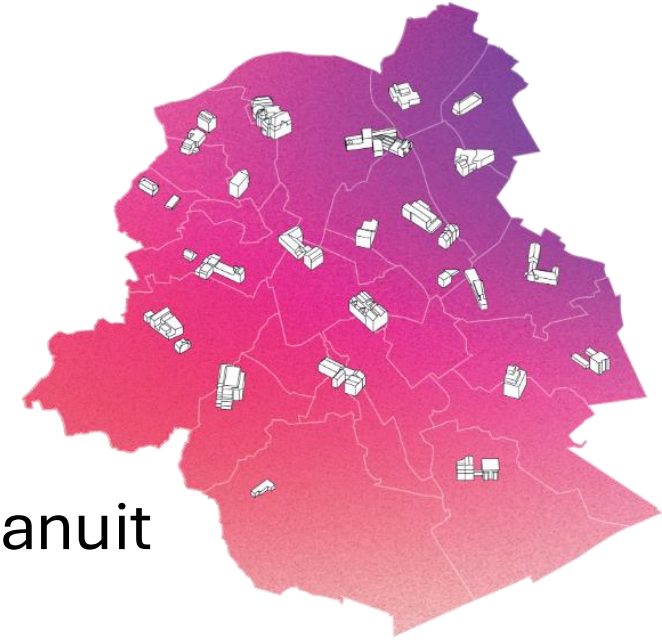
(Bronnen: Delconte et al., 2016; Chelal, 2025; Althaus & Christensen, 2022; Ranczakowska & Fraioli, 2024)

BRUSSELS INNOVATION
FOR LEARNING
& DIVERSITY
RESEARCH CENTRE

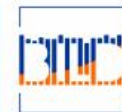
Gemeenschapscentra N22

- In Brussel: 22 GCs (19 gemeentes + 4 in Brussel)
- Onafhankelijke non-profit organisaties; ondersteuning vanuit VGC-administratie
- Oorsprong 1970-80, vanuit belang van stem voor Nederlandstalige minderheid; Vandaag: socio-culturele hub → gemeenschapsvorming voor Brusselse buurten
- “*Bijzondere relatie met ‘het politieke’*” (Van Dessel, n.d., 12)
- GC’s zijn “bij uitstek politieke plekken in de stad” (Ibid.)

→ Politieke betekenis van Brusselse GCs?

(Bronnen: Mensel & Janssens, 2006; Van Dessel, n.d.; N22, 2025)

BRUSSELS INNOVATION
FOR LEARNING
& DIVERSITY
RESEARCH CENTRE

Politiek?

- Theoretisch kader 1:
 - *Right to the city* (Lefebvre, 1968): geleefde ervaring (en niet zozeer formeel burgerschap) is wat individuen het ‘recht op de stad’ geeft
 - Belang van de **gebruikswaarde** vs ruilwaarde (*commodificatie* van de stad)
- Strijd voor emancipatie en participatie van burgers in de stad
- Aandacht voor vormgevende (politieke) rol van de burger
- Burgers maken mee de stad

Politieke betekenis van GCs: ondersteunen van maatschappelijk engagement en burgerschap om de stem van burgers in beleid en besluitvorming te versterken

(Bronnen: Lefebvre, 1968; Kempin Reuter, 2019; Miller & Nichols, 2013; Purcell, 2014; D’Andrea & Greffier, 2016; Davenel, 2011; Glover, 2004)

Politiek?

- Theoretisch kader 2:
 - “*Bijzondere relatie met ‘het politieke’*”
 - *de politiek vs het politieke*

de politiek: een specifiek discursief regime, particulier politiek system (*politique politicienne*)

- bepaalde orde waarop samenleving georganiseerd en gereguleerd wordt
- het beheren, besturen en implementeren van een bepaalde maatschappelijke orde

het politieke: het autonome principe van politiek, moment van de ‘vestiging’ van een samenleving

- fundamentele/funderend kwesties die aan zo een orde voorafgaan
- de dimensie waarin de orde van de samenleving opnieuw fundamenteel in vraag gesteld kan worden

(Bronnen: Ardit, 1994; Lacoue-Labarthe & Nancy, 1983; Mouffe, 2005; Rancière, 1998; Marchart, 2007)

Politiek?

Het politieke vooronderstelt plekken

- waar burgers zelf aan de slag kunnen met het ‘experiment van de democratie’
- Waar **contestatie** en **dissensus** mogelijk is
- Waar de hegemonische normen fundamenteel in vraag gesteld kunnen worden
- Waar de orde van de samenleving nog niet bepaald is

(Bronnen: Biesta, 2011, Meurs, 2021)

Politieke rol GCs?

Politieke rol GCs $\approx$ politieke rol middenveld?

- Politieke betekenis middenveld = tweevoudig
 - Onderaannemer en partner van overheid(sbeleid) → *de* politiek
 - Luis in de pels, kritische waakhond → *het* politieke
- GCs als democratische plek waar maatschappelijke orde wordt
 - Uitgedragen?
 - Bevraagd?
 - Gecontesteerd?

(Bronnen: Debruyne & Van Bouchate, 2014; Huyse, 2014; Meurs, 2021)

Resultaten

6 met elkaar verweven thema's:

- Informeren en sensibiliseren
- Niet-formele educatie en *civic* empowerment
- *Holding space* voor ontmoeting en initiatief
- Politieke neutraliteit
- *Open House*
- Kritiek en contestatie

Resultaten

6 met elkaar verweven thema's:

- Informeren en sensibiliseren
 - Dagdagelijkse opdracht - informatiehubs
 - Toeleiding van buurtbewoners naar activiteiten
 - Doorverwijzing naar sociale diensten
- Niet-formele educatie en *civic* empowerment
 - Kerntaak voor alle GC's
 - Vrijetijdsaanbod en levenslang leren
 - Democratisch leren over maatschappelijke thema's
- *Holding space* voor ontmoeting en initiatief
 - Gemeenschapsvorming als centrale opdracht
 - Dienstverlening tav initiatieven (lokale en ondersteuning)

Resultaten

6 met elkaar verweven thema's:

- Politieke neutraliteit
 - Niet politiek gekleurd: geen partijpolitiek of partij-ideologie
 - Geen expliciete uitspraak over maatschappelijke issues, wel plaats creëren voor debat
- *Open House*
 - Eigenaarschap van buurtbewoners over GC versterken
 - Diversiteit & inclusie stimuleren en polarisering tegengaan
- Kritiek en contestatie
 - Politiek neutraal, maar:
 - Soms kritisch tov lokale en bovenlokale beleid
 - Politiserende rol tav maatschappelijke thema's
 - Doorgeefluik van burger naar beleid

Politieke rol GCs

- Meer dan louter dienstverlening
 - Geëngageerde spelers, sterk ingebed in het lokale leven
 - Ambitie om mee vorm te geven aan de buurt
- Gericht op gemeenschapsvorming, sociale cohesie & inclusie, en civic empowerment
 - GC als alledaagse infrastructuur voor democratische participatie
 - Mensen versterken/ondersteunen in hun rechten en verantwoordelijkheden
 - Mensen ondersteunen om hun buurt mee vorm te geven
 - Ondersteunen van initiatieven gericht op democratisch leren en burgerschapseducatie
 - (cf *Right to the city*)

Politieke rol GCs

- Spanning van (politieke) neutraliteit
 - Niet partij-politiek, niet politiek gekleurd, MAAR
 - Expliciete politieke waarden: inclusie, diversiteit, klimaat, dekolonisering, participatie, pluralisme
 - Holding & offering space voor alternatieve en transformatieve visies, voor minderheidsstemmen
 - Vermijden van (partij-)politieke ideologisering
- *Het* politieke mogelijk maken
 - Sommige GCs nemen zelf kritische rol tav lokaal en/of Brussels beleid
 - Organiseren van debatavonden
 - Holding space voor afwijkende stemmen en kritische bottom-up initiatieven

Besluit

Spanning tussen neutraliteit en waardengericht engagement is productief voor de civiele maatschappij

- GCs bewaken een fundamenteel politiek ethos, gericht op pluralisme en inclusie
- GCs zijn onderdeel van de lokale democratische infrastructuur
- Maar, beperkte kritische ‘politieke’ rol (luis in de pels) tov lokaal/Brussels beleid?

Panelgesprek

Br

Panelgesprek met:

- Wenke Thewis (Molenbeek Rebels Basketball)
- Sofie Decorte (De Rinck)
- Lore Vandecruys (Entree)
- Barbara Luypaert (Cultureghem)

Slotwoord

Minister Cielkje Van Achter

Br

Hartelijke dank voor uw aandacht

>>> meer op www.briobrusssel.be

of >>> <https://www.docu.vlaamserand.be/>

[Nederlands](#) | [Français](#) | [Duits](#) | [English](#)

[Home](#) [Databank](#) [BRIO-Matrix](#) [Nieuws](#) [Over BRIO](#) [Contact](#)

BRIO - Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum

U kan hier terecht voor wetenschappelijk onderzoek, beleidsinformatie, publicaties en statistieken met betrekking tot Brussel en de omliggende gemeenten.

[OVER ONS](#)

[DATABANK](#)

